

HERMENEVS

10^e JAARGANG, AFL. 6 — 15 FEBRUARI 1938

Vota Rata

Die 31 m. Ian. a. MCMXXXVIII

Fluitant vexilla ventis,
Fragor editur tormentis,
    Clamitant victoriam.
Omnes consonant campanae,
Almae matri Iulianae
    Gratulantur gloriam.

Stirpe ab inclyta creata,
Salva matre nobis nata
    Virgo est Arausica,
Exoptata Wilhelminae,
Augustissimae Reginae,
    Nostra blanda Gratia.

Dignas nunc referte grates
Unanimiter, nostrates,
    Numini propitio!
Vota pia secundavit,
Nostram patriam beavit
    Taciturni surculo!

Ductrix nostrae civitatis
Fiat prudens, libertatis
    Vindex et iustitiae,
Mitis instar ut parentis
Sit Batavae semper genus
    Amor ac deliciae!

Inconcussae, virgo, mentis
Et virtutis sis ingentis
    Heres tu Nassovicae!

P. H. D.

Byzantijnse weelde, na vervlogen welvaart

Gedurende acht eeuwen werd het Oosters-Romeinse Rijk door het Westen van Europa bewonderd en benijd om zijn schatten en zijn weelde. Wat men er van verhaalde scheen een sprookje en er waren benijders die het inderdaad als een sprookje voorstelden. Maar de getuigenis van vreemde reizigers, als Benjamin van Tudela¹ en de onderzoekingen van moderne geleerden betreffende het budget — als Andreades, Jorga en vele anderen — hebben aangetoond dat waarlijk in Constantinopel fabelachtige rijkdom aanwezig was, soms bedreigd maar steeds herwonnen, voornamelijk door de zeehandel.

¹ Van Spanje uit bereisde deze joodse geleerde van 1160 tot 1173 Zuid-Frankrijk, Italië en Griekenland, benevens een deel van het Oosten. Gregorius (*Geschiede der Stadt Athen im Mittelalter* I. blz. 200 vlg. vermeldt zijn reisroute. Men zie ook Gibbon's *Decline and Fall* (ed. Bury) VI, blz. 77 vlg.

Byzantium, zegt Jorga, was van de aanvang af een thalassocratie en daardoor rijk.

Met het begin der kruistochten kwam verandering. De nood dwong er toe aan de zeevarende Italiaanse republieken voorrechten, als vrijdom van tol- en havengelden, te verlenen, die weldra de ekonomische hegemonie aan de vreemde Westerlingen zouden verzekeren en die de handelsrijkdom snel deden slinken. De algemene weelde ervoer niet onmiddellijk de gevolgen van die overgang in andere handen, tot in 1204 de stad door de Westerlingen geplunderd werd met een degelijkheid, die alleen door de moderne techniek is overtroffen. Het verslag van een Griekse ooggetuige, Nicetas Akomianos, en dat van een werkzaam lid der overwinnende partij, Villehardouin, stemmen op de hoofdpunten zo goed samen dat men geneigd is te geloven dat in de laatste twee eeuwen van Byzantium's bestaan alleen armoede en verval was waar te nemen.¹ Een merkwaardig dokument van een onbegrijpelijk veelzijdig geleerde toont echter, dat ook in Byzantium, gelijk bij sommige volken van onze tijd, weelde van partikulieren de bloei van de Staat lang kan overleven. Die geleerde is Theodoros Metochites. Jarenlang was hij eerste minister van Keizer Andronicus II (1282—1328), wiens val hem meesleepte en hem als gedwongen kloosterling deed sterven (1332). Ten bewijze van het gezegde wil ik aan de lezer slechts uit één van zijn talrijke gedichten het een en ander mededelen.² Metochites koos als vorm van zijn poëzie de hexameter, maar een hexameter van eigen vinding, los van alle regels die men bij Homerus kan vaststellen, rijk aan elders niet voorkomende woorden en geschreven in een taal die zijn uitgever, R. Guillard, noemt „hérissée de monstrueux hyperionismes.”³ Men meent dat niet onwetendheid, maar

¹ S. Reinach heeft in de studie getiteld *La fin de l'empire grec* (blz. 281—313 van zijn *Esquisses archéologiques*, Parijs, 1888), een goede karakteristiek van beide getuigen geleverd.

² Wie zich een voorstelling wil vormen van Metochites' persoonlijkheid raadplege: K. Krumbacher, *Gesch. d. byz. Literatur* (1897), blz. 550—554, en de daar genoemde bibliografie; A. A. Vasiliev, *Histoire de l'Empire byzantin* (traduction du russe par P. Brodin et A. Bourguina), II, blz. 408—412, insgelijks met bibliografie; een biografie gaf Ch. Diehl op blz. 396—406 van zijn *Études byzantines*, Parijs, 1905. Verbijsterend is het getal ongelijksoortige wetenschappen waarop de staatsman zich heeft toegelegd.

³ De gedichten zijn voor een zeer klein deel in extenso uitgegeven, maar R. Guillard heeft in de *Revue des Etudes grecques* (XXXV, 1922, blz. 82 en vlg.), in een artikel getiteld *Le Palais de Théodore Métochite* een belangrijk gedeelte van 't door mij bedoelde gedicht uitgegeven en verklaard; in liet tijdschrift *Byzantion* (III, 1927, biz. 265—302) heeft hij op soortgelijke wijze een overzicht gegeven van de overige, onder de titel *Les poésies inédites de Théodore Métochite*.

vertoon van geleerdheid, een streven om hyperklassiek en in elk geval duister te zijn, tot dit verbijsterend resultaat heeft geleid. Nu, duisterheid is bereikt en ik ben dankbaar dat de heer Guiland, die jaren aan de studie van Metochites heeft gewijd, een Franse vertaling geeft van de specimina die hij meedeelt.

Na de val van Andronicus II werd het vermogen van Theodoros verbeurd verklaard, zijn paleis geplunderd en vernield, 't Was een gunst dat hij na twee jaar ballingschap terug mocht keren en in een door hem gesticht klooster zijn verdwenen pracht en rijkdom kon betreuren, naar mijn indruk niet als iemand die los is van het aardse.

Als inleidende woorden van het gedicht getuigt hij dat hij getracht heeft zijn kinderen een groot vermogen na te laten, dat hij aan zijn vrouw schitterende gewaden, kostbaar gouden vaatwerk, zilveren waskommen voor handen en voeten (χερόνπτρα en ποδόνπτρα) heeft gegeven. Dan beschrijft hij zijn paleis, „waarvan de huiskapel in het binnenste deel slanke zuilen doet oprijzen, en aan de buitenzijde door sierlijke verbindingsbogen als een krans wordt omgeven. Nabij waren woonruimten als paleizen, met uitzicht op liefelijke grasperken en stromende beken, gevoed door nooit begevende bronnen; réservoirs voorzien van buizen leidden het water naar mijn Paleis en ook burens of voorbijgangers konden er van genieten. Ook in dat paleis waren onderaardse réservoirs, die door middel van leidingspijpen de hitte in de vertrekken verfristen.¹ Een sierlijk zwembad, met stromend water dat gevoerd kon worden waarheen men begeerde, was een genot zowel om te zien als te gebruiken. Een schaduwrijke laan die de bezitting omringde, vormde een uitgelezen wandelweg, waarvan men de goedgeëvenredigde verhouding van lengte tot breedte bewonderde. De laan was geplaveid en bovendien bedekt met een witte kalkachtige aarde, die droog en zacht was voor voet en hoef van mens en paard. Zo waren ook de toegangswegen tot mijn Paleis; zij bereidden bezoekers voor op het aanschouwen der wonderen die daar binnen waren. Het gold als een wonder, zelfs in de Stad der Steden.² Met grote kosten liet ik het bouwen.”

¹ Dus een inrichting tot centrale verkoeling!

² Natuurlijk geldt dit niet van de *keizerlijke* paleizen, die van geheel andere afmetingen waren. Ik meen dat de beste kenner van het Byzantijnse huiselijk en maatschappelijk leven, Ph. Koukoules, zelden of nooit gewag maakt van particuliere woningen die vergeleken konden worden met het paleis van Metochites.

„Talrijke wijngaarden, geplant soort bij soort en grote terreinen beslaand, behoorden tot mijn bezit. Ik bezat voorts talloze kudden paarden, runderen, schapen, varkens en geiten, verspreid over uitgestrekte weiden. Talrijk waren ook mijn kamelen en dromedarissen, talrijk de ploegdieren zwoegend op de velden van mijn pachthoeven, alle door mij gekocht of een geschenk van mijn Keizer . . .”

Gekocht of geschonken! . . . Maar wie beschikte over zo veel geld? De algemene oorzaken van verval gingen reeds vóór 1328 gepaard met nieuwe rampen die de ziekte een akueel karakter gaven. De meer en meer naderende macht der Turken dreef het Rijk met toenemende snelheid naar zijn ondergang. De schatkist was steeds leeg. Wat eens de roem uitmaakte van het Imperium — de voortreffelijke administratie — geraakte in een staat van ontbinding. Ten gevolge van de burgeroorlog gevoerd tussen Andronicus II en zijn kleinzoon, kwamen de belastingen niet binnen; de boeren verlieten hun dorpen om te ontkomen aan uitplundering.¹

Trok de geleerde Theodoros zich van dit alles niets aan bij 't uitbreiden van zijn bezit; leed hij dan niet, zoveel ellende rondom zich ziende, als vaderlander, als Griek die de grootheid gedurende eeuwen van zijn volk kende? . . . Zijn gedichten, hoe gekunsteld ook, getuigen het tegendeel. Hij jammert over 't ongeluk dat Hellas heeft getroffen, hij gevoelt dat het trotse Rijk verloren is en dat God het te gronde laat gaan om de zonden der Byzantijnen te straffen.² Wat hem echter 't meest deert is zijn eigen lot; dat hij bij deze stand van zaken, medeplichtig was door zijn weelde en ophoping van bezit dringt niet tot hem door. Hij gevoelt zich een rijkaard en als zodanig gerechtigd om vorsteljk te leven; argeloos verhaalt hij ons hoe hij schatrijk is geworden te midden van algemene ontbering.

Dat is niet het enige wat ons treft in deze geleerde; hij had ook betere eigenschappen, maar die aan te wijzen zou meer ruimte verisen dan ik thans mag vragen.

Wassenaar.

D. C. HESSELING.

---

¹ A. Heisenberg, *Aus der Geschichte und Literatur der Palaeologenzeit*, München, 1920, blz. 73 en vlg. (*Sitzungsberichte den Bay. Akad. d. Wissensch.* 1920, 10).

² Zie R. Guiland in Byzantion III (1927 blz. 298 en vlg.).

Pygmalion Redivivus

In de eerste eeuw voor Christus schonk Ovidius in zijn *Metamorphosen* aan de oude Grieksche Pygmalion-mythe nieuw leven. In rijke, plastische taal verhaalt hij, hoe de kunstenaar Pygmalion een wonderschoone vrouwenfiguur in marmer beeldhouwt. Het wordt een meesterwerk van zoo'n overweldigende schoonheid, dat de schepper in de machtige greep van zijn eigen schepping komt en in een hartstochtelijke liefde voor het werk van zijn geest en handen ontvlamt. Hij ziet in de sublieme weergave van vrouwelijke gracie en ideale lichamelijke niet meer het product van zijn scheppend meesterschap, maar de marmeren gestalte, door zijn handen vrijgegeven, staat daar voor hem als een onafhankelijke, haar oorsprong loocherende zelfstandigheid. En wanneer hij dan het kille marmer streelt en koestert, zijn stralende witheid met kostbare sieraden opsmukt, zijn blanke naaktheid met weelderige gewaden bekleedt, dan wordt hij daarbij niet gedreven door een kinderlijke eigenliefde en een naïeve zelf-adoratie, maar in passievollere overgave dient hij de bezwij melende schoonheid van een „beeld“-schoone” vrouw. Hij onderzoekt niet meer met critischen blik, of de incarnatie in de materie aan de inspiratie van zijn geest volledig beantwoordt, maar hij is verdiept in de beschouwing van een meesterwerk der natuur, dat in marmeren kluisters gevangen is. Zoo groot is met zijn liefde ook zijn eerbied voor dit wonder van feilloos vrouwelijkschoon, dat hij Venus niet durft vragen deze kluisters te verbreken, maar haar bidt, dat zij hem een vrouw moge schenken, even ongerept als het marmeren kunstgewrocht. Maar de godin schenkt hem meer: het marmer wordt week als was onder de streelende handen en Pygmalion ziet zich Galatea geschonken, een vrouw van levend vleesch en kloppend bloed, die reeds in het doode marmer zijn sterke liefde won.

In de twintigste eeuw na Christus herleeft Pygmalion in moderne snit onder de meesterhanden van Shaw. Pygmalion Higgins, geen kunstenaar, maar een geleerde, geen beeldhouwer, maar een phoneticus, scheidt uit de ruwe materie van een Londensche straatmeid met onvervalschte „slang” een „society-lady” met hoogst-beschaafde taal en omgangsvormen. Dit geniale product, volgens streng-wetenschappelijke methode gevormd, is een levende getuigenis van Higgins' machtige cerebrale talenten en Elisa Doolittle, de moderne

Galatea, terwille van een weddenschap door het knappe brein van haar Pygmalion gekneed tot een dame der deftigste kringen, is niet minder een wetenschappelijk meesterwerk dan haar marmeren voorangster een artistieke prestatie van den eersten rang was. Mogen wij, de parallel doortrekkend, verwachten, dat ook deze meester met zijn model zal trouwen?

Hier grijpt de fijne psychologie van Shaw eigenmachtig in en, door deze voorgelicht, gaat de moderne Engelsche interpretatie van een oude Grieksche mythe haar eigen weg. Higgins is geleerde, geen kunstenaar; de wetenschap is zijn afgod; het berekenende intellect treedt in de plaats van vervoerende inspiratie. De vrouw, door zijn handen gevormd, kan voor zijn critischen blik geen zelfstandig leven leiden, maar blijft *zijn* wetenschappelijke proef, die uitmuntend geslaagd is. Iedere ontmoeting tusschen Higgins en Elisa herinnert den modernen Pygmalion aan zijn experiment en overtuigt hem, dat zijn wetenschappelijke methode de juiste was; iedere hernieuwde beschouwing van zijn kunstwerk doet den Griekschen Pygmalion vergeten, hoe het tot stand kwam. En wanneer de cloode materie een bezielde vrouw wordt, zal deze de hevige liefde van haar vereerder niet onbeantwoord laten. Maar Elisa is reeds een levende, warmbloedige vrouw, voordat haar metamorphose-proces aanvangt. Daarom zegt haar vrouwelijk instinct na de „loutering”, waarin haar vrouwelijkheid aan een wetenschappelijken afgod geofferd werd, dat Higgins nooit haar levensgezel zal kunnen zijn.

Zoo is Shaw gerechtigd, den epiloog van zijn meesterlijk tooneelwerk te besluiten met deze woorden, die voor Ovidius wel altijd onverstaanbaar zullen blijven: „Galatea never does quite like Pygmalion : his relation to her is too godlike to be altogether agreeable.”

's-Hertogenbosch.

J. BRINKHOFF.
